

Omyl draka Šmaka

IAIN MURRAY

Bohatí nesedí na penězích – jsou správci kapitálu

Jedním z tvrzení, které mi dělá největší vrásky a objevuje se v rámci debat o příjmové nerovnosti v USA, je předpoklad, že bohatí „berou“ a „ovládají“ bohatství.

Soudě dle posledních příspěvků do diskuze o původu kapitálu si řada lidí myslí, že jediné, co s nashromážděnými penězi chtějí bohatí dělat, je akumulovat je. Představte si strýčka Skrblika tahajícího velké a těžké bedny plné zlata do svého trezoru nebo Gluma, jak si pohrává se svým „miláškem“. Jenže tahle představa, založená na předpokladu, že bohatý člověk se svým jměním nic nedělá, je falešná. A dost dobře na ni sedí pojmenování „Šmakův omyl“ – podle stejnojmenného draka z fantasy Hobit, který pod Osamělou horou spal na hromadě nakradeného zlata. Dám vám příklad, vytažený z jednoho z posledních čísel Technology Review:

„Mezera rozdělující ty bohaté a ostatní je v USA největší na světě. V roce 2010 jedno procento nejbohatších Američanů vlastnilo 34 procent bohatství. A ta úplně nejmovitější desetina procenta dokonce 15 procent.“

Poté, přesně podle pouček Thomase Pikettyho, autor dochází k závěru:

„Důsledky existence takové koncentrace bohatství by měly strašit každého, kdo si myslí, že systém by měl kapitál přerozdělovat podle zásluh. Existuje totiž reálné nebezpečí, že se vrátíme do dob, kterým sociálně i politicky dominovali ti, kteří své

ohromné majetky zdědili. Vzpomeňte si třeba na Francii a Anglii 19. století.“

Tyhle druhy úvah jsou klamavé a nesmyslné z několika důvodů.

Předně stojí na abstraktních agregátech a modelech, které nemají oporu v realitě. Přesně proto je tak jednoduché vzpomínat na Anglii před 200 lety, když dnes je přístup ke kapitálu snazší než kdykoliv předtím. Ale k tomu se ještě dostaneme, protože teď je potřeba říct jedno:

Bohatí ve skutečnosti hodně svých peněz utratí. Horních deset procent lidí s nejvyššími příjmy tvoří podle statistik 42 procent spotřeby, a to v rámci celé Ameriky. A přitom neutrácí bezhlavě za šíleně drahé zbytečnosti (tj. za drahokamy, co by přidal na svou hromádku), ale jen za o něco dražší varianty toho, co si běžně kupujeme i my. Nejlepší je příklad: průměrná bohatá žena zaplatí za pár bot 120 dolarů a za džíny 75. Jistě, částky jsou to sice o něco vyšší než u Deichmanna nebo C&A, ale od běžných spotřebitelských cen se zas tak zásadně neliší.

Fakt, že bohatí neplatí za spotřební (Pokračování na str. 2)

DÁLE ČTĚTE:

Iain Murray
Omyl draka Šmaka

Marek Numerato
Práce dnes – více příležitostí, větší výběr, více svobody

Mojmír Hampel
Proč se nestydět za bohatství

David Boaz
Vzpomínáme na Ronalda Reagana

Martin Pánek
Přímá demokracie v USA

Emily Washingtonová
Jak ceny půdy odstraňují potřebu územního plánování

Práce dnes – více příležitostí, větší výběr, více svobody

MAREK NUMERATO

Lidstvo stále nedosáhlo takové životní úrovně, aby se mohlo plně spolehnout na roboty a místo práce se věnovat pouze volnočasovým záležitostem. Za poslední desetiletí dokonce nedošlo ani k výraznějšímu úbytku počtu hodin, které musíme práci věnovat. Předpověď Johna Maynarda Keynesa, že lidé budou na začátku 21. století pracovat jen 15 hodin týdně, se ukázala lichou. Průměrný Čech věnuje práci téměř 2000 hodin ročně.

Přesto není důvod, proč bychom si měli nad dnešním stavem zoufat. Když se ohlédneme za posledním čtvrtstoletím, uvidíme obrovský pokrok. O příležitostech, možnosti výběru, ale i míře svobody, kterých se nám dnes ve spojitosti s prací dostává, se předlistopadové generaci ani nesnilo. Vděčíme za to především společensko-politickým změnám a technologickým inovacím, ale i změně v uvažování o práci, která se odehrává především

(Pokračování na str. 2)

Omyl draka...

(Pokračování ze strany 1)

zboží o tolik víc než my, a přesto patří mezi největší konzumenty, značí, že si prostě kupují totéž, co všichni ostatní – jen častěji a víc. A tyhle peníze se do ekonomiky vrací. Bohatne na nich obchodník, jeho zaměstnanci, výrobce, lidé u výrobní linky a tak dále. Takové utrácení zkrátka prospívá všem ve výrobním řetězci.

Podobně jako továrna rozčlení výrobu jedné skromné tužky na řadu malých kroků, rozděluje neviditelná ruka kapitál těm, kteří vytvářejí produkty a služby. Tedy ty, za které pak bohatí své peníze utrácí.

A i šetřiví (nebo přímo lakomí) boháčů prospívají nám všem. Žádná sklepení plná zlata neexistují. Místo toho hospodární milionáři a miliardáři investují, a to mnoha různými způsoby. Buďto svoje peníze vkládají do firem na trhu s akcemi, nebo indi-

viduální projekty podporují přímo či přes crowdfunding. Mohou také svoje peníze nechat na investičních účtech, takže o jejich použití rozhodne banka sama – a ta je pak může použít na půjčky pro expandující podniky nebo třeba pro stavbu domu vašeho souseda.

Investice zkrátka pomáhají těm méně šťastným. Bez nich by byl přístup ke kapitálu pro střední třídu i chudé výrazně omezený. Bez investic by se příjmová nerovnost stala neměnnou, tak jako ve středověku. (Tedy do chvíle, než by jedna skupina mocných zmasakrovala druhou. Tak totiž po většinu lidské historie vypadalo „přerozdělování“ bohatství.)

Abych parafrázoval prezidenta Obama – a to tak, jak by to určitě nečekal – kapitalismus je geniální v tom, že efektivně rozšiřuje bohatství. S růstem sdílené ekonomiky mají bohatí další a další příležitosti, jak nechat svoje jmění vydělávat i s přínosem k obecnému blahu. Nepoužívané auto

nebo nevyužitou ložnici v domě můžeme v dnešním světě zpeněžit přes služby jako Airbnb nebo Lyft a v budoucnu nás čeká masivní nárůst kapacity datových uložišť, který umožní sdílené diskové prostory, např. Storj.

Navzdory tomu, co nám levicoví ekonomové jako Paul Krugman a Thomas Piketty tvrdí, nás moderní kapitalismus rozhodně nepřibližuje k úpadku do středověkých dob. Naopak. Nejenže činí lidi bohatšími, ale navíc se jeho schopnost bohatství vytvářet ještě neprojevila v plné síle. Pokud se mu do cesty nepostaví regulátoři, budoucnost vypadá slibně.

A k tomu Šmakovi: Kdyby alespoň část svých peněz někomu půjčil, dost možná by se s Bardem lučištníkem vůbec utkat nemusel.

Iain Murray je viceprezidentem Competitive Enterprise Institutu. Přeložil Ondřej Trhoň. Obrázek Šmaka <http://kayzig.deviantart.com/art/Smaug-106918316>

Práce dnes...

(Pokračování ze strany 1)

na západní polokouli naší planety. Proč máme dnes mnohem větší šanci najít si smysluplnou práci, jsem se pokusil shrnout v následujících jedenácti bodech.

1) Padl režim, ve kterém práce znamenala povinnost a ústupky

Se sametovou revolucí pominula doba, kdy mít práci znamenalo povinnost. Kdo ji neměl, mohl jako takzvaný příživník dokonce skončit ve vězení. Po revoluci vznikla řada míst v soukromém sektoru, kde odpovědnost zaměstnanců k plnění centrálního plánu byla nahrazena odpovědností vůči přáním a poptávce zákazníků. Lidé mohou dělat kariéru či jezdit na služební cesty do zahraničí, aniž by pro to museli dělat ústupky režimu nebo s ním dokonce kolaborovat.

2) Zájmu se těší malé a svobodné firmy

Narůstá počet lidí, kteří od zaměstnání očekávají více než jen adekvátní mzdu. Ne každý jen ochoten pracovat v monotonním open space v podmínkách, kde je vyžadováno striktní dodržování pevné pracovní doby a dress code. Oblibu si získávají menší firmy. V Česku máme například více než 90 % firem s méně než 10 zaměstnanci. Setkáváme se rovněž s aktivitami hnutí za svobodnou práci, jehož ideálem jsou firmy, v nichž lidé mohou dělat, co je opravdu baví, čímž se odlišují od firem, kde manažeři zaměstnancům de-

finují pracovní povinnosti. Přestože zájem o svobodné firmy asi jen tak neutichne, je otázkou, nakolik dokáží být efektivní a konkurenceschopné. Z těch, kterým se daří, aniž by praktikovaly hierarchické řízení, můžeme jmenovat Valve, Morning Star či českou EInetera.

3) Práce a nezávislost se vzájemně nevylučují

Kdo touží po absolutní svobodě ve smyslu, že nechce podléhat příkazům od nadřízených či od kolegů, může se vydat cestou nezávislého profesionála či, jak se taktéž říká, freelancera. Zkrátka pustit se na volnou nohu. Možnost být sám sobě pánem využívají zejména programátoři, marketeři, překladatelé, řemeslníci či designeři. Někteří freelanceři se zaměřují na několikasetkorunové zakázky, ti nejlepší jsou pak doslova oborovými celebrity a dosahují příjmů srovnatelných s top manažery. V USA pracuje na volné noze téměř třetina pracovní síly a očekává se, že jejich počet bude i nadále narůstat. Vzestupný trend lze očekávat i u nás. Informací o tom, na co by se měli nezávislí profesionálové v počátcích svého podnikání zaměřit, je na internetu již celkem dost, což je pro každého, kdo tuto možnost obživy zvažuje, povzbuzující. Komunita lidí na volné noze je v online prostředí výrazně aktivní a ráda pomůže méně zkušeným kolegům.

4) Více příležitostí i pro méně kvalifikované

Možná si říkáte, že výše vyjmenované možnosti profesního uplatnění hrají do

karet pouze lidem, kteří se zabývají intelektuální či velmi specializovanou činností a patří mezi vysoce kvalifikované. Myslíte si, že zbytek se musí smířit s tím, že bude až do důchodu pracovat u pásu a poslouchat nesmyslné příkazy svých nařízených. To je ale velký omyl. Růst životní úrovně a nepochybně i ženská emancipace způsobují nárůst poptávky po činnostech spojených s chodem domácnosti. V době internetu tak mají inzeráty chův, paní na úklid, paní na žehlení či hodinových manželů (pánové, kteří v domácnosti opraví, co je zrovna třeba) velkou šanci, že se setkají s pozitivní odezvou. Na výkon těchto činností není zapotřebí takřka žádná kvalifikace. Důležitá je spíše šikovnost a spolehlivost. Bez diplomů se můžete uplatnit třeba i jako řidič služeb, které se nedávno objevily jako alternativa k licencovaným taxíkům (jde např. o Uber, Wundercar nebo Liftago), nebo jako kuchař. To pokud se u nás ujme trend z Nizozemska, kde si lidé zvykli objednávat jídla z domácích kuchyní.

5) Kancelář již není nutností

Práce v kanceláři obnáší řadu negativ. Obklopení vystresovanými kolegy, nejistota pramenící z toho, že se nacházíte daleko od dětí, časově náročné přesuny z domova do práce atd. Není divu, že lidé vyhledávají a prosazují nové způsoby výkonu práce. Běžnou záležitostí je home office, tedy práce z domova nebo třeba z chalupy aspoň pár dnů v měsíci. Najdou se však i firmy, které nemají problém s tím, aby jejich zaměstnanci pracovali z domova trvale. Kancelář pak považují

dokonce za zbytečnou. Propagátorem této myšlenky je například Jason Fried z globálně úspěšné firmy Basecamp. Zatímco zaměstnancům home office umožňuje delší spánek, úsporu času a komfort, firmě šetří náklady za energie, nábytek či občerstvení pro pracovníky. Alternativou k práci z domova je práce z kavárny, sdílená kancelář nebo coworkingové centrum. Tyto možnosti jsou vhodné pro každého, kdo se doma cítí příliš izolovaný a vyhledává společnost ostatních, na práci soustředěných lidí.

6) Práci lze spojit s cestováním

Práci je možné vykonávat nejen mimo kancelář, ale dokonce i mimo zemi, kde formálně pracujete či podnikáte. Pro lidi, kteří aspoň po část roku pracují ze zahraničí, se vžilo označení nomádi. Jedná se profesionály, kteří chtějí při práci cestovat, poznávat svět a kteří touží po lepší kvalitě života, než jim může zvláště v období chladných měsíců nabídnout Česko. Proto se, často i s celou rodinou, vydávají například na jih Evropy, sever Afriky či do Thajska, kde žijí za náklady srovnatelné s tuzemskými, přičemž se věnují práci na zakázkách pro české i zahraniční klienty. Osobní schůzky pak nahrazuje emailová komunikace či Skype hovory.

7) Méně zábran a více příležitostí, jak se uplatnit v zahraničí

V zahraničí se můžete také nechat rovnou zaměstnat. V členských zemích EU čeští občané nepotřebují pracovní povolení, takže možnosti jsou široké. Na kvalifikovaných pozicích je samozřejmě zapotřebí patřičná jazyková vybavenost, ve stavebnictví či v pohostinství si většinou pro začátek vystačíte i se základními frázemi. Práci v zahraničí lze sehnat přes specializované agentury. Informace o možnostech pracovního uplatnění v jednotlivých zemích

lze dohledat na internetu. Vyplatí se také zabrousit na blogy krajanů, kteří se o svou zkušenost s prací v zahraničí podělili se svými čtenáři.

8) Internet přináší nové možnosti pro ty, co se nechtějí předřít

Internet je mocnou zbraní pro jedince, kteří soustředí veškerou energii na to, aby se příliš nenadřeli a dosáhli pokud možno co nejrychlejšího příjmu. Nebojme se je nazvat vyčůránky. Pokud se chcete stát jedním z nich, začněte například s knižním manuálem Čtyřhodinový pracovní týden od Timothyho Ferrisse. Autor vám například prozradí, jak delegovat povinnosti na ty, kteří je udělají levněji, a vůbec jak si zajistit tzv. pasivní příjem. Pokud se nebojíte riskovat nebo nemáte příliš velké etické zábrany, stačí zadat do Googlu heslo „rychlý výdělek na internetu“, pročíst si pár článků a pustit se do realizace nápadu.

9) Blízká budoucnost je plná nových možností

Pokud jste si dosud nenašli práci, která by vás bavila, nemusíte zoufat. Dost možná na vás číhá v blízké budoucnosti. Stále vznikají nová povolání a pracovní trh prochází rychlými a poměrně radikálními změnami. Předpokládá se, že šedesát procent žáků současných škol bude pracovat v povoláních, která dnes ještě neexistují. Ostatně třeba dnes tolik populární manažeři sociálních médií, vývojáři mobilních aplikací či datoví analytici patří mezi povolání, která si před deseti lety dokázal málokdo představit.

10) Nabídky práce, kam se podíváš

Velmi důležitým krokem k získání práce je vědět, kde ji máte hledat. Doby, kdy takovým místem byly úřady práce, pominuly.

Přestože mají desítky poboček a tisícovky zaměstnanců, jejich význam upadá. Užitečným a komfortnějším pomocníkem jsou dnes spíše pracovní agentury, internetové portály inzerující nabídky práce (Jobs.cz, Startupjobs.cz) nebo tržiště, která uveřejňují nabídku dílčích pracovních úkonů (Webtrh, Stovkomat apod.).

11) Osobní branding jako cesta k úspěchu

Získání vysněné práce dnes nemusí být otázkou momentálního štěstí u pohovoru. Potenciální zaměstnavatele či klienty můžete oslovovat dlouhodobě. Stačí správně využívat sociální sítě (nejen profesně zaměřeného LinkedInu) a umět prodat své přednosti. O tom, čemu rozumíme nebo čemu se věnujeme, již nestačí jen psát blogy. Nabízí se i pokročilejší formy prezentace: videa, podcasty, sdílení slidů, zapojování do odborných diskusí. Každý profesionál by měl promyšleně budovat svou vlastní značku, jinak řečeno měl by dbát o osobní branding. Schopnost s ním pracovat může být cestou, jak zvítězit nad konkurencí.

Kdo sleduje zpravodajství nebo čas od času debatuje o práci se svým okolím, bude jistě namítat, že situace v Česku není zdaleka tak růžová. Početné skupiny zaměstnanců jsou nespokojeny se svým platem, jiní s nadřizenými nebo s náplní své práce. Nic takového se nesnažím popřít. Přesto se domnívám, že 25 let od sametové revoluce existuje pro každého východisko, jak se v profesní kariéře vydat mnohem lepším směrem. Tato pozitivní změna zasluhuje vyzdvihnout.

Marek Numerato je šéfredaktorem webzínu HumanAction.cz

Proč se nestydět za bohatství

MOJMÍR HAMPL

Tu scénu znáte mnozí. Doma zbylo starší pečivo a ještě v pyžamu přemýšlíte, zda ho dát rozpéct a ještě spotřebovat, nebo prostě vyhodit. Často si topinku rádi uděláte, má své kouzlo. Ale často taky ne a radši se převléknete a skočíte na roh do obchodu pro čerstvý dalamanek, čtvrtku tmavého chleba nebo jen ten nejobyčejnější rohlík. Koneckonců, co chutná na světě líp než čerstvé a voňavé pečivo ke snídani? Aby bylo jasno, to předčerejší se ještě dalo sníst, bylo použitelné, ale

už chcete lepší. A to horší dáte bez užitku pryč. Pokud bydlíte ve velkém městě a není pro něj jiné rozumné použití, znamená pro vás „pryč“ jednoduše směr do koše. Tečka.

A teď to pro některé začíná. „Co by za to jiní na světě dali,“ kdyby mohli mít alespoň tenhle starý a pořád konzumovatelný kus chleba. Tak začínají lamentovat a vyčítat si. A znám kamaráda, který jde dál. Při jakýchkoli zbytcích jídla na talíři, které odmítnou dojít jeho potomci, použí

vá morálně-nátakovou metodu s odkazem na hladomor v subsaharské Africe, kde ovšem, tuším, nikdy nebyl. Jeho děti též ne. Je přece jasné, že v takové situaci by normální člověk měl mít morální výčitky, že něco *plně nespotřeboval, nezužitoval*. Že pocítil u svého stolu a své spíže *obskurní nadspotřebu a plýtvání*, kterým navíc jistě způsobil dle zákona zachování hmoty, že někde jinde totéž komusi potřebnému chybí. Jak snadné je pak přesvědčit kdekoho, že vlastně za ten nedostatek jinde může

(Pokračování na straně 4)

naše nespoteřované a zbytečně vyrobené jídlo doma.

Omyl. A veliký. Ano, žijeme v západním, tedy bohatém světě. Byť si to mnohdy ani nepřipouštíme. A ano, ne všude mají to štěstí, že by na tom byli stejně. Ale znakem bohatství je přece to, že nemusím a nejsem nucen plně zkonsumovat do poslední mrtě vše, co kupuji, užívám či vlastním. Dokonce bych to označil za *definiční znak* bohatství. Naopak znakem relativní chudoby je nutnost vše spotřebovat zcela a totálně. A až spotřebuji já, ještě se pak najde někdo, kdo zbytky zužitkuje. Nepovažuji za znak

arogance, ani okázalosti, ani obscénnosti, že nepřechtu každý článek v novinách, abych je „dokonale spotřeboval“. Že vždy necestuji plně obsazeným autem a naopak často sám. Že nenosím kalhoty až do okamžiku, kdy jsou zcela a viditelně ošoupaný a obnošeny do posledního vlákna. A nepovažuji za žádný hřích a morální poklesek vyspělých zemí, že se v nich tak chovají mnozí, či většina. Naopak, sláva! Když cokoli kupuji, kupuji si i právo nespoteřovat to. Opravdu, právo! A za možnost nespoteřovat to, co jsem po právu nabyt, je mi hloupé se stydět.

Pokud existují někde na světě ponižující podmínky pro život – a to existují – není to proto, že my na západě jsme bohatí, ale protože jinde jsou chudí a přítom by nemuseli být. Každý den stovky lidí ukazují, že vědí, proč. Tím, že hlasují nohama a činí jedno z nejtěžších rozhodnutí života. Sebrat sebe a své rodiny a odejít pryč. Až konečně my bohatší pochopíme, proč to tak je, přestaneme se týrat nesmyslnými výčitkami.

Mojmír Hampl je viceguvernérem České národní banky

Vzpomínáme na Ronalda Reagana

DAVID BOAZ

Ronald Reagan byl naší generaci nejvýmluvnějším mluvčím pro omezenou vládu. Po 25 let neúnavně „zvedal vlajku nikoliv bledých pastelů, ale výrazných barev“ politických principů, uspěl ve změně názorového klimatu ve Spojených státech a ve světě.

Od svého prvního vystoupení na národní politické scéně v roce 1964 se přimlouval za hodnoty, které vyložil při svém prvním předvolebním projevu přenášěném televizí:

Tato myšlenka, že vláda je zavázána lidu, že nemá žádný jiný zdroj moci, je pořád ta nejnovější, nejunikátnější myšlenka v celé dlouhé historii vztahů člověka s člověkem. Toto je tématem těchto voleb: Zda věříme ve vlastní schopnost sebevlády, nebo zda opustíme americkou revoluci a přiznáme, že malá intelektuální elita ve velmi vzdáleném hlavním městě může plánovat naše životy lépe, než je dokážeme plánovat sami.

Říkají vám i mně, že si musíme vybrat mezi levicí a pravicí, ale já tvrdím, že žádná pravice a levice neexistují. Existuje pouze nahoru a dolů. Nahoru k odvčkému snu člověka – maximální svobodě jednotlivce v souladu s pořádkem – nebo dolů k mraveništi totalitarismu. Bez ohledu na jejich upřímnost, jejich lidumilné motivy, nastoupili ti, kteří by obětovali svobodu za bezpečnost, na tuto cestu dolů. Plútarchos varoval: „Pravý ničitel svobody lidí je ten, kdo mezi ně rozdává peníze, dary a výhody.“

Otcové zakladatelé věděli, že vláda nemůže řídit ekonomiku, aniž řídí občany. A věděli, že když se do toho vláda pustí, musí používat sílu a donucení, aby dosáhla svého záměru.“

Jako levičák, který se přesunul doprava, mohl být nazýván prvním neokonzervativ-

cem. Avšak byl levicový antikomunista, ne komunista jako původní neokonzervativci. A jeho konzervatismus zahrnoval touhu po menší vládě, ne používání velké vlády k prosazení konzervativních cílů. Tento druh konzervatismu dnes ve Washingtonu postrádáme.

Ve svém prvním inauguračním projevu proklamoval:

V současné krizi není vláda řešením našeho problému; vláda je ten problém.

Je mým záměrem omezit velikost a vliv federálního establishmentu a požadovat uznání rozdělení pravomocí mezi ty příznané federální vládě a ty vyhrazené státům, resp. občanům. Všem z nás musí být připomenuto, že federální vláda nevytvořila státy; státy vytvořily federální vládu.

Jeho činy v úřadu tyto sliby však ne vždy naplnily. Vládní výdaje nadále rostly, pravomocí přenesených na státy bylo málo a náklady federálních regulací se stále zvyšovaly. Namísto zrušení dvou federálních ministerstev, jak sliboval (ministerstvo školství a ministerstvo energetiky), zřídil jedno nové (ministerstvo pro věci válečných veteránů). Vděčíme mu za prezidenty George H. W. Bushe a George W. Bushe, z nichž ani jeden nesdílel jeho oddanost svobodě a omezené vládě.

Nicméně poté, co nahradil prezidenta, který nám dal dobré důvody, abychom věřili, že náš národ je v nesnázích, znovu povzbudil naši náladu a naši víru ve svobodné podnikání. Srazil mezní daňové sazby a oživil chřadnoucí ekonomiku. Spolu s Margaret Thatcherovou oba symbolizovali a elektrizovali obnovené nadšení ohledně podnikání a volných trhů. Ve svém druhém inauguračním projevu opakovl slova, která pronesl o 20 let dříve:

V roce 1980 jsme už věděli, že nadešel čas obnovit naši víru, usilovat se vši silou o co nejvíce osobní svobody, která je v souladu s veřejným pořádkem. Věřili jsme tehdy a věříme i teď, že nejsou žádné limity růstu a lidského pokroku, když je mužům a ženám dovoleno jít za svými sny.

Reagan byl pokládán za sociálního konzervativce a často mluvil o „našich hodnotách víry, rodiny, práce a sousedství“. Ale málokdy využíval vládu, aby tyto hodnoty vnucovala. V roce 1978 se vyslovil proti anti-gay iniciativě v Kalifornii. Robert Kaiser z Washington Post, který si všiml, že Reaganovi byli první obyvatelé Bílého domu, kteří hostili homosexuální pár přes noc, nazval Reagana „skrytě tolerantním“ (v orig. „closet tolerant“ – pozn. překl.).

Mnohému z Reaganova prezidentství samozřejmě dominovala studená válka a dlouhý boj s komunismem. V roce 1983 jeho proslov šokoval kavárenské intelektuály, když řekl pravdu o Sovětském svazu:

Modleme se za spásu všech, kteří žijí v té totalitní temnotě – modleme se, aby objevili radost poznání Boha. Ale než se tak stane, buďme si vědomi, že zatímco kážou nadvládu státu, deklarují jeho všemohoucnost nad jednotlivcem a předpovídají jeho dominanci nad všemi národy na Zemi, jsou ohniskem zla v moderním světě...

Věřím, že komunismus je další smutnou, bizarní kapitolou lidské historie, jejíž poslední stránky se píší právě teď...

Naléhám na vás, abyste si byli vědomi pokušení pýchy – pokušení lehkovážného prohlášení sebe samých nad tím vším a označení obou stran za rovnocenné viníky, ignorování historických fakt a agresivních impulsů říše zla.

Dalo by se diskutovat o vhodnosti konkrétních iniciativ v zahraniční politice, ale určitě bylo dobrou věcí, že Reagan byl upřímný ohledně podstaty totalitního komunismu. Jeho slova vyhlásila konec „morální ekvivalenci“ a odhodlání chopit se morální převahy v boji s komunismem a povzbudila lidi za železnou oponou, aby věřili, že tato „smutná, bizarní kapitola historie lidstva“, kterou museli prožít, opravdu může skončit.

Když se pak skutečně odehrávaly poslední strany této kapitoly, přijel Reagan do Berlína a ve svých snad nejslavnějších slovech vůbec vyzval sovětského lídra Michaila Gorbačova:

Generální tajemníku Gorbačove, pokud chcete mír, pokud chcete prosperitu pro Sovětský svaz a východní Evropu, pokud chcete liberalizaci: Přijďte k této bráně! Pane Gorbačove, otevřete tuto bránu. Pane Gorbačove, strhněte tuto zed!

O rok později, v roce 1988, navštívil Reagan Gorbačova v Moskvě. Bylo mu dovoleno mluvit ke studentům na Moskevské státní univerzitě a přednesl jim brilantní vysvětlení podstaty svobodné společnosti:

Průkopníky moderní doby jsou podnikatelé, muži s vizí, s odvahou podstupovat riziko a čelit neznámému. Tito podnikatelé se svými malými podniky jsou zodpovědní za téměř všechn hospodářský růst ve Spojených státech. Jsou primárními hybateli technologické revoluce. Skutečně, jedna z největších počítačových firem ve Spojených státech začala v garáži za domem dvou univerzitních studentů stejné starých, jako jste vy...

Vidíme, jak se moc ekonomické svo-

body rozšiřuje po světě – místa jako Korejská republika, Singapur a Taiwan přeskročily do technologické éry a v industriální éře se po cestě vlastně ani nezastavily. Zemědělská politika nízkých daní v subkontinentu znamená, že za několik let bude Indie čistým vývozcem jídla. Možná nejzajímavější z těchto změn, které se kolem nás odehrávají, je Čínská lidová republika, kde čtvrtina světové populace poprvé ochutnává ekonomickou svobodu...

Jděte do jakékoli třídy a uvidíte tam děti, jak se učí o Deklaraci nezávislosti, že jsou svým stvořitelem obdařeny

určitými nezcizitelnými právy – mezi něž patří život, svoboda a hledání štěstí – která nemůže žádná vláda spravedlivě odpírat – a o garancích v jejich ústavě pro svobodu slova, svobodu shromažďování a náboženskou svobodu...

Ale svoboda je ještě více než to. Svoboda je právo zpochybňovat a měnit zavedené způsoby, jak se věci dělají. Je to neustávající revoluce na trhu. Je to porozumění, které nám dovoluje vidět nedostatky a hledat řešení. Je to právo předložit nápad, kterému se experti posmívají, a sledovat, jak se mezi lidmi ujme. Je to právo držet se svých snů a jít za svými sny, nebo držet se svého přesvědčení, přestože jste jediný v moři pochybovačů.

Svoboda je uznání, že žádný jednotlivý člověk, žádná jednotlivá autorita vlády nemá monopol na pravdu, ale že každý jednotlivý život je nekonečně cenný.

Ronald Reagan často říkal, že „samotným srdcem a duší konzervatismu je libertarianismus“. Sám jsem ho slyšel říct to na Vanderbiltově univerzitě v roce 1975, když jsem měl tu čest povečeřet s ním před jeho projevem a získat jeho podpis na svůj výtisk newsletteru „Reagan for President“. Dnes to říkám trochu jinak: nejlepším aspektem amerického konzervatismu je jeho závazek ochraňovat svobodu jednotlivce vyhlášenou v Deklaraci nezávislosti a garantovanou v Ústavě. Ronald Reagan mluvil za tento typ konzervatismu. Tento konzervatismus v dnešním Washingtonu a v dnešní Republikánské straně bolestivě chybí.

David Boaz je výkonným viceprezidentem Cato Institutu a autorem knihy Liberalismus v teorii a politice.

Přímá demokracie v USA

MARTIN PÁNEK

V Laissez Faire jsme psali už několikrát o přímé demokracii ve Švýcarsku (např. LF březen–duben 2013, listopad–prosinec 2012 nebo prosinec 2010). Zatímco Švýcarsko je přímou demokracií známé, o přímé demokracii v USA se toho mnoho neví. Na rozdíl od Švýcarska není v USA možné, alespoň zatím, pořádat referenda na federální úrovni. Na státní úrovni to nicméně možné a poměrně obvyklé je.

Letos tak voliči hlasovali ve 158 státních referendech, z čehož 146 se konalo souběžně s volbami guvernérů a federálních

kongresmanů 4. listopadu. Z těchto referend bylo 91 o změnách státních ústav, 35 referend byla tzv. lidová iniciativa, pět lidových vet, dvacet referend o změnách státních zákonů a sedm z nich bylo jiným typem referenda.[1]

Lidová iniciativa

Lidová iniciativa je proces, ve kterém voliči sami peticí navrhnou nový zákon a hlasují o jeho platnosti v referendu, pokud pod petici získají dostatečný počet podpisů. Lidová iniciativa existuje v USA ve 24 státech a ve Washingtonu, DC (dále pouze „DC“). Na území Spojených států však

existuje již od roku 1777, kdy ji zavedla ústava Georgie. Moderní systém lidových iniciativ a referend zavedl Oregon v roce 1902. Odtud se pak rozšířil v Progressivní éře (na přelomu 19. a 20. století) do dalších států.

Lidové veto

Lidové veto je v podstatě opakem lidové iniciativy. Parlament přijme návrh zákona, a pokud se najde dostatečný počet voličů, kteří podepíší petici, že chtějí o tomto návrhu hlasovat v referendu, je zákon předložen všeobecnému hlasování, které určí jeho osud. (Pokračování na straně 6)

V jiném svém článku jsem se zabýval nejrůznějšími aspekty tohoto ústavního nástroje.[2]

O čem se hlasovalo

Letos se v USA hlasovalo o nejrůznějších tématech. Těmi nejzajímavějšími z nich byly pravděpodobně potraty, změny kriminálního systému, zbraně, minimální mzda nebo daně. Nejvíce mediálního prostoru ale dostala čtyři referenda o legalizaci marihuany.

V Oregonu, na Aljašce a v DC se hlasovalo o legalizaci marihuany pro rekreační užití. Na Floridě se hlasovalo o legalizaci marihuany pro léčebné účely. Všechny tři lidové iniciativy o rekreačním užití byly schváleny, takže po Coloradu a státu Washington bylo legalizováno držení a prodávání marihuany v dalších dvou státech USA. V DC bylo velkou většinou 65 % schváleno držení marihuany – legalizaci prodeje začlení až zastupitelstvo.

Florida hlasovala o ústavním dodatku legalizujícím zdravotní marihuanu. Jakožto ústavní dodatek potřebovalo toto referendum 60% většinu, dosáhlo však pouze 58 %. Florida by se stala prvním jižanským státem a 21. státem v USA celkově, kde by byla zdravotní marihuana legalizována.

Tato legalizace se přitom odehrála v roce, kdy se nekonají prezidentské volby a kdy tak chodí k volbám méně voličů nejmladší generace. Z tohoto důvodu bylo pozdrženo referendum v Kalifornii na rok 2016.

Podle lhůt obsažených v oregonském a aljašském zákonu bude legálně prodáváná marihuana v těchto státech k máni v polovině roku 2016 nebo na jeho konci. Co se DC týče, je to komplikovanější

záležitost, neboť podle americké ústavy vykonává Kongres USA výlučné zákonodárství nad federálním distriktem (článek 1, sekce 8). A Kongres USA, jak známo, není legální marihuaně zrovna nakloněn. Pro detailnější popis viz [3].

Zdá se, že trend legalizace marihuany je jasný a neodvratný, jak ve svém článku „Válka proti drogám je u konce (pokud Obama chce)“ napsal již před dvěma lety Nick Gillespie.[4] Válka proti marihuaně si v současnosti vyžádá tři čtvrtě miliónu zatčených Američanů ročně, 50 000 SWAT razií po zuby ozbrojenými policisty a 50 miliard dolarů na přímých nákladech. Těžiskem Gillespieho článku je, že bez války proti marihuaně neexistuje válka proti drogám, protože marihuana je jediná droga, která se užívá s podstatnou frekvencí (7,2 % Američanů užilo v posledních 30 dnech marihuanu, ale pouze 0,1 % heroin, 0,2 % kokain, 0,2 % pervitin, 0,1 % LSD a 0,2 % extázi), takže válka proti marihuaně zajišťuje válce proti drogám financování a publicitu.

Další hlasování

Kromě toho byly v Coloradu a v Oregonu poraženy návrhy na povinné značení geneticky modifikovaných potravin (GMO). V Coloradu a Severní Dakotě voliči odmítli definovat oplodněná vajíčka jako živé bytosti. V Kalifornii prošla reforma trestního zákoníku, která řadu nenásilných trestných činů překlasifikovala na přečiny (maximální výše odnětí svobody jeden rok, u většiny kalifornských přečinů je maximální výše odnětí svobody šest měsíců a maximální pokuta tisíc dolarů).

Aljaška, Nebraska, Jižní Dakota, Illinois a Arkansas referendem zvedly svoji státní

minimální mzdu (v Illinois se jednalo o doporučující referendum). Arkansas zrušil alkoholovou prohibici – ne, není to chyba, skutečně až v roce 2014; v USA nadále zůstávají jurisdikce s alkoholovou prohibicí, jednou z nich je i Lynchburg v Tennessee, kde se vyrábí Jack Daniel's Whiskey. Stát Washington zpřisnil podmínky pro nákup zbraní, naopak Alabama přijala ústavní dodatek, který zakazuje podmínky vlastnictví zbraní zpřisňovat. V Massachusetts bylo schváleno zrušení indexování daně z benzinu podle inflace. Arizona výraznou většinou schválila povolení, aby smrtelně nemocní pacienti mohli získat i léky, které neschválila FDA.

Není to vyčerpávající přehled, ale pro základní představu je snad více než dostačující. Na příkladu minimální mzdy by se mohlo zdát, že přímá demokracie nefunguje. Bylo by ale chybou dívat se – z liberálního pohledu – pouze na negativa. Celý tento článek ukazuje, že skrz lidovou iniciativu je možné prosadit mnoho liberalizujících opatření i proti vůli zákonodárců. Vlivu lidového veta na politiku se v Laissez Faire věnujeme soustavně a budeme v tom pokračovat.

[1] Pro přesný přehled viz http://ballotpedia.org/2014_ballot_measures

[2] Lidové veto: Co to je a proč to funguje <http://mmister.com/lidove-veto-co-to-je-a-proc-to-funguje/>

[3] When Will Legal Pot Be Available in Alaska, Oregon, and D.C.? <http://reason.com/blog/2014/11/07/when-will-legal-pot-be-available-in-alas>

[4] The Drug War Is Over (If Obama Wants It) <http://www.thedailybeast.com/articles/2013/10/30/the-drug-war-is-over-if-obama-wants-it.html>

Martin Pánek je šéfredaktorem Laissez Faire a euroSEPTIK.cz.

ÚŘAD NA ZRUŠENÍ

Výzkumný ústav zemědělské techniky (VÚZT)

Status: Veřejná výzkumná instituce zřízená Ministerstvem zemědělství, zřizovací listina č. j. 22972/2006-11000

Provozní dotace: 38 mil. Kč

Hospodaření: Výzkumný ústav zemědělské techniky je financován především z prostředků od Ministerstva zemědělství a Technologické agentury ČR. Ústav disponuje dlouhodobým hmotným majetkem ve výši 50 mil. Kč.

Počet zaměstnanců: 49

Činnost: Ústav byl založen jako typický socialistický „výzkumák“ v roce 1951 pod názvem „Výzkumný ústav pro mechanizaci zemědělství“. Ke změně názvu do současné podoby došlo o sedm let později. Výzkumný ústav zemědělské techniky pro-

vádí výzkum a vývoj v oblasti zemědělské techniky, energetiky a výstavby. Konkrétně se zabývá např. „využitím elektromotorů na zemědělských strojích“, „tvorbou novelizované normativní základny spotřeby paliv v zemědělství“ či řešením projektu s názvem „Osvětlení mléčné žlázy při dojení“. Ústav se také účastní výstav „Země Živitelka“ a „Den Zemědělece“.

Hodnocení: Tento výzkumný ústav je dle našeho názoru jistým „přežitkem“ z dob neskrývaného budování socialismu v naší zemi. Neexistuje důvod, proč by měl stát financovat výzkum, vývoj a poradenství ve výše uvedených oblastech. V případě, že zemědělci nebo kdokoliv jiný bude na trhu podobné výzkumy poptávat, budou

je na trhu nabízet soukromí podnikatelé. Obdobným výzkumem se navíc zabývají i některé veřejné vysoké školy a je tak vykonávána mnohdy i duplicitní činnost.

Verdikt: Výzkumný ústav zemědělské techniky by měl být ze strany zřizovatele co nejdříve zrušen bez náhrady. Stát by ušetřil každý rok téměř 40 mil. Kč, které ho VÚZT stojí na provozu, další finance by stát získal rozprodejem majetku. O tuto částku by pak mohl snížit daňovou zátěž. Zrušením VÚZT by se navíc v této oblasti alespoň z části eliminoval efekt vytěšňování soukromých investic (crowding-out effect) a řada jinak vysoce kvalifikovaných pracovníků VÚZT by jistě našla zaměstnání v soukromém sektoru. (tg)

Jak ceny půdy odstraňují potřebu územního plánování

EMILY WASHINGTONOVÁ

Reason TV odvysílala video,[1] které srovnávalo Houston s městy východního pobřeží, na jejichž obyvatele dopadají přísnější regulace ve využívání půdy. Z videa vyplývalo, že jsou to laxní pravidla, která přispěla k tomu, že v Houstonu jsou ceny bydlení o hodně nižší než v jiných velkých městech. Přestože video přehnaně vykresluje Houston jako volnotržní ráj (ačkoliv třeba jeho „urban sprawl“ je kodifikovaný), dochází Todd Krainin k některým zajímavým závěrům, které souvisí právě s tím, jak tady funguje využívání půdy. Například cínové domy, které jsou levné na výstavbu a energeticky výhodné, by byly v mnoha jiných městech nelegální.[2]

Ve videu skvěle argumentuje bývalý starosta texaského města Victoria, že i přes absenci územního plánování v některých texaských městech se obyvatelé nemusí bát toho, že by se v jejich sousedství objevil těžký průmysl. „Ekonomie diktuje, že nepostavíte kafilerii vedle rezidenční čtvrti,“ říká. Mluví o gradientu v nájemch, který vede k tomu, že pozemky blízko občanské vybavenosti (parky, restauranty, bazény apod.) jsou dražší než pozemky, které jsou od ní daleko. Majitelé pozemků s nízkou hodnotou nechtějí platit vyšší cenu, aby byly blízko těmto zařízením. Přestože se čas od času vyskytnou případy, kdy rezidenční a industriální použití půdy na sebe navzájem uvalují externality vinou své blízkosti,[3] na volném trhu by tyto případy byly extrémně vzácné, protože nedává smysl, aby se industriálně využívaly pozemky, na kterých jsou lidé ochotni platit vyšší ceny za bydlení.

Zatímco městští plánovači obhajují územní plánování tvrzením, že chrání obyvatele před nutností žít vedle průmyslových oblastí, takové členění města na zóny často vede k přesnému opaku. Hodnotné nemovitosti ve městech jako New York nebo San Francisco, které územní plánování využívají, stejně nakonec budou obestavěny rezidenčními čtvrtěmi, jak město poroste.

Neschopnost plánovačů udržovat pravidla pro výstavbu aktuální a v souladu

s potřebami rozvíjející se metropole vede k tomu, že regulace nutí developery stavět průmyslové a obytné oblasti vedle sebe. To má za důsledek neefektivní využití půdy a pro obyvatele domů vytváří vedle oblastí s továrnami nepříjemné životní prostředí.

Ve Washingtonu, DC, vedlo nedávné přezónování průmyslových oblastí k nesmírně rychlé gentifikaci (nastěhování starších lidí – pozn. překl.). Bez těchto zásahů by se průmyslníci postupně přesunuli z hodnotné půdy a uvolnili by místo výstavbě nových domů. Ty by se v těchto místech objevovaly pomalu, což by vedlo k postupnému filtrování cen.

V Los Angeles problém arbitrárního určení toho, na jakém místě bude stát fabrika a kde rodinný dům, dosáhl extrémních měřítek. V Torrance, kde se průměrný dům prodá za 600 000 USD, se nachází ropná rafinerie přibližně dvě a půl míle od pobřeží. V El Segundu (průměrný dům tu stojí 860 000 USD) rafinerie společnosti Chevron zabírá čtyři km² pozemků na pobřeží. A tohle se neděje proto, že firmy rády rafinují ropu v sousedství obytných čtvrtí nebo na tom dokonce nějak závratně vydělávají, ale protože prostě na otevření továrny jinde povolení nedostanou.

Někde, například ve velkoměstech v rozvojových zemích, existuje vyšší šance, že vedle obytného domu najdete továrnu, než je tomu v USA. Může za to odlišný systém dopravy. Lidé s progresivistickými názory mohli tvrdit, že je to právě rozsekání těchto měst na zóny, co zajistí, aby jejich obyvatele nemuseli bydlet blízko míst, kde operuje těžký průmysl. Ale i v Karáči nebo Lagosu platí, že pokud se trhu v přirozeném přerozdělování půdy brání, pravděpodobně z toho pro město a jeho obyvatele nevzejde nic dobrého.

Jistě, obyvatele rozvojových zemí jsou ochotni rizika spojená s bydlením vedle továren přijmout – a to včetně věcí, jako je neustálá hrozba požáru v průmyslovém závodě za vlastním domem. Tohle však děláme vlastně všichni – v každodenním životě podstupujeme

rizika, abychom vydělali peníze a stali se šťastnými. Chudí občané jak v USA, tak v zemích třetího světa podstupují vyšší rizika než vysokopříjmové skupiny, protože redukce rizika je normální statek – statek, po němž se poptávka s rostoucími příjmy zvyšuje. Jednotlivci s rizikem hospodaří – příkladem může být třeba rozhodnutí bydlet vedle továrny namísto dlouhé a nebezpečné cesty do práce[4] nebo ušetření peněz za nižší nájem, které pak mohou použít na nákup nezbytností.

Ve Spojených státech by zákon, který by rozděloval půdu na průmyslovou a rezidenční, nejspíš nic nezměnil. Majitelé průmyslových nemovitostí by své závody i tak chtěli přesunout na levné pozemky daleko od míst, kde bydlí lidé.

V případech, kde se rezidenční a průmyslové čtvrti objeví vedle sebe, je otázkou, jestli občané a podnikatelé jen nedělají za daných podmínek to nejlepší rozhodnutí. Vezmeme-li v úvahu, že města rostou a vyvíjejí se, je pravděpodobné, že zóny určené k industrializaci stejně skončí vedle oblastí s hodnotnějším využitím – takže regulace dosáhnou zase jen opačného efektu, než byl zamýšlen. V těch výjimečných případech, kdy ekonomické zákony přirozeně nepovedou k oddělení rezidenčních a škodlivých oblastí, je k řešení takových sporů dobře způsobilý soudní systém.

[1] Jay Austin's Beautiful, Illegal Tiny House <http://reason.com/reasontv/2014/07/31/jay-austins-beautiful-illegal-tiny-house>

[2] Gray: Saving the tin houses <http://www.chron.com/entertainment/article/Gray-Saving-the-tin-houses-1421278.php>

[3] V common law jde o tzv. „nuisance“. http://en.wikipedia.org/wiki/Nuisance_in_English_law

[4] Commuters demand separate fare tariff for minibus rooftop <http://pakistan.onepakistan.com.pk/news/city/karachi/249828-commuters-demand-separate-fare-tariff-for-minibus-rooftop.html>

Emily Washingtonová působí ve výzkumném ústavu Mercatus Center na Univerzitě George Masona a přispívá na blogy Neighborhood Effects a Market Urbanism. Přeložil Ondřej Trhoň.

Liberalní institut

Liberalní institut patří k nejstarším institucím, jež se zabývají osvětou na poli liberálního myšlení v České republice. Jeho vznik se datuje k začátku roku 1990, když navázal na činnost Liberálního spolku F. A. Hayeka, spontánně vzniklého v počátečních fázích sametové revoluce. Liberalní institut se prezentuje jako centrum pro rozvoj svobody, soukromého vlastnictví, tržního hospodářství a posílení vlády zákona. Institut řídí v současné době Petr Koblavský, předsedou akademické rady je Jiří Schwarz.

Činnost Liberálního institutu je soustředěna na originální vědecké projekty a vlastní výzkum. S tím souvisí vzdělávací aktivity (přednášky, diskusní fóra, výuka) a publikační činnost, ať už jde o knihy, překlady, studie a vědecké články či mediální výstupy.

Co se týče publikační činnosti, nelze Liberálnímu institutu upřít významnou zásluhu na zprostředkování základních děl liberálního myšlení českým čtenářům. Díky nakladatelství Liberálního institutu se na pultech tuzemských knihkupectví objevila například díla Milтона Friedmana či Friedricha Augusta Hayeka, Smithovo Bohatství národů či Misesovo Lidské jednání.

Do povědomí širší veřejnosti se Liberalní institut dostal především díky pravidelnému vyhlásování tzv. Dne daně svobody, jakéhosi mezníku oddělovacího období, kdy čeští občané vydělají na pokrytí nákladů vlády a veřejných institucí, a období, kdy vydělávají sami pro sebe. Připomeňme, že toto období pravidelně nastává až kolem poloviny června. Za pozornost stojí i tzv. Pražské

přednášky, které Liberalní institut pořádá právě u příležitosti prezentace vydání významných knih. Hlavními aktéry Pražských přednášek byl v minulosti například americký politik Ron Paul či ekonomové Hans-Hermann Hoppe nebo Jesús Huerta de Soto.

Liberalní institut každoročně uděluje na slavnostním ceremoniálu cenu „Za přínos k rozvoji liberálního myšlení a naplňování idejí svobody, soukromého vlastnictví, konkurence a vlády zákona v praxi“. Cena je udělována významným osobnostem světového liberálního myšlení a laureát na slavnostním ceremoniálu pronáší Výroční přednášku Liberálního institutu. Ocenění v minulých letech převzali například Gary Becker, Milton Friedman,

Pascal Salin, William Niskanen či James Buchanan.

Na webových stránkách Liberálního institutu www.libinst.cz je k dispozici řada zajímavých audiozáznamů, studií a online knih, ale také textů, které se vztahují k liberálnímu myšlení a často se zabývají společensko-politickými problémy, o nichž se vedla diskuse v devadesátých letech minulého století či první dekádě toho současného.

Bohužel v poslední době došlo k výraznému útlumu činnosti institutu, který je zmítán spory s nechvalně proslulým bývalým ředitelem Miroslavem Ševčíkem.

Liberalní institut

Založen: 1990

Vedení: činnost institutu řídí Petr Koblavský, předsedou akademické rady je Jiří Schwarz

Více informací: <http://www.libinst.cz/>
(mn)

Být jenom nejlepší ve státní maturitě vám bude v životě k ničemu. Nabízíme víc.

ZVEME VÁS NA DNY OTEVŘENÝCH DVĚŘÍ
WWW.PORG.CZ

GYMNÁZIUM
A ZÁKLADNÍ
ŠKOLA

PORG
Libeň

Nový
PORG

PORG
Ostrava

Dar Laissez Faire je odečitatelný od základu daně

číslo účtu 1011153517/5500

Děkujeme Vám za podporu šíření myšlenek svobody

Laissez-Faire, měsíčník pro svobodu jednotlivce. Čte se [lese-fér]. Vydává: občanské sdružení Laissez Faire. Adresa: Anny Rybníčkové 1, 155 00 Praha 5. Tel.: 777 848 037, smetka@nechtenasbyt.cz. Šéfredaktor: Martin Pánek. Redakční rada: Petr Mach, Radim Smetka, Marek Numerato. Internetový archiv: <http://www.nechtenasbyt.cz>. Číslo účtu: 2400520522/2010. Náměty, články, reakce, zájem o předplatné, zájem o inzerci uvádějte na výše uvedený kontakt. Registrace MK 8183. ISSN 1212-8597